

LBRIS

We know
books

IONEL TEODOREANU

ULITA
COPILĂRIEI

REGIS

CUPRINS

BUNICII	3
ULIȚA COPILĂRIEI	6
VACANȚA CEA MARE.....	17
CEL DIN URMĂ BASM.....	38

BUNICII

Era într-un început de primăvară. În casa bunicilor, aceeași tăcere blajină – pe care o știam de mic copil – îmbătrânită parcă.

Pe la geamurile albăstriei de noapte râdeau merii înfloriți, ca niște copii cu obrajii clăbuciți de săpun, în depărtare, luna apărea printre nouri, ca un zbor luminos de hulub.

În odaia de culcare, adunați în jurul unei măsuțe, stăteau bunicii și cu mine.

Ei jucau cărți: o concină.

Eu, aplecat asupra caietului, cu părul involburat, cu creionul în mână, mă tot gândeam la hulubii albi și scriam:

*Corăbioare de hârtie
Cu câte-un alb și fin catarg,
Pe care vântul le răstoarnă;
Ceșcuțe mici de porțelan
Ce cad de sus și nu se sparg.*

*Bunica: Concină mare și doi fanți! Piii! Ce mai noroc!...
Zâmbeam și scriam:*

*Crenguți de liliac în floare
Pe care-o mână visătoare
A început să le-mpresoare.*

Bunica: Ionel! Spune tu drept: o cafeluță sau o dulceață de caise?

Eu: Și una, și alta, mamaie.

Și scriam:

*Dar iar se-mprăstie-n văzduh
Cu palpitări dezordonate,
Aplaudând în chip frenetic,
În loja nopții de-ntuneric
Cu mâini în alb înmănușate.*

Bunica: Ionel! La noapte să-ți aprind candela?

Eu: Cum vrei mata, mamaie...

Și scriam:

*Pe catifeaua nopții sunt dantelă vie,
Sau printre bucele ei brune, șuvița argintie.
Balet improvizat de lună,
Un foșnitor balet de spumă.*

Bunica: Stai, că nu mai merge așa; ai luat de două ori cu zece!

Eu, emoționat: Papaie! Hulubii zboară noaptea?

Bunicul, distrat: Nu. Am treflele și concina mică! Aha!

Eu, în gând: Zboară, nu zboară, eu tot scriu:

Și-mi par
Minuscule căldări de var
În care un pitic zidar
Amestecă lumina lunii,
Pentru-a clădi în noaptea pură
O zi de-argint în miniatură.

Închideam ochii, îmi aplecam fruntea pe caiet, surâzându-mi mulțumit...

Bunica: Ionel! Ai s-adormi, măi băiete!

Eu: Eiii, mamaie!

Și iar scriam:

*Dar osteniți de-atât zburdat,
Pe o alee din grădină definitiv s-au așezat;
Ș-așa îmi par
Un șir de copilași, într-un etac de pensionat,
Când seara – îmbrăcați în cămeșuțe lungi –
Pe pături moi de lână îngenunchează-ncet,
Împreunează mâinile
Și se închină.*

Bunica: Ne culcăm, Ionel?

Eu: Bine, mamaie! Să ne culcăm.

Bunica: Ionel!

Eu: Ce-i, mamaie?

Bunica, zâmbind șiret: Să nu-ți mănânce motanul hulubii!

Eu: Eiii...

Bunica: Noapte bună!

Eu: Noapte bună!

I

Eo umilă și neștiută uliță de margine de târg. Nu răsfață ochiul cu mlădieri de râu gătite-n salturi de verdeață și nici nu ispitește pasul cu caldarâm sonor. E firavă și goală: numai pământ și pietre.

Dau năvală celelalte uliți, înghesuite una într-alta, cot la cot, s-ajungă mai degrabă la ulița cea mare, cu pântec de piață, căreia îi duc larma grămadită pe tăvi de piatră.

Ea e pustnică. A strâns pios tăcerea aruncată de celelalte uliți și s-a dat la o parte de ele. Năzuia poate să iasă din târg, să se îndrume departe, spre munți: să fie acolo o potecă prin brădet. Dar au părăsit-o puterile la marginea târgului și s-a lungit la pământ în dreptul bisericii, a câtorva căsuțe liniștite, alături de căsuța bunicilor și de a noastră. Acolo a rămas.

...Odinioară, pe meleagurile acestea stăpânea un sat gospodar. Pe-atunci, ulițile de astăzi erau ale pământului și se numeau brazde, și frățește viețuiau, rodind. În satul acela, e obârșia târgului, în acele brazde e obârșia uliților – obârșii uitate și nesocotite.

Acum, ulițile înstrăinate de pământ s-au învrăjbit: se sfădesc între ele, cât le lasă gura căruțelor și a trăsurilor, și se hărțuiesc, smulgându-și una alteia smocuri de colb cărunț.

Ulița mea e pașnică, tăcută. Rareori o tulbură năvala târgului. Prin ea străbat carele cu boi, venind de la țară. Convoiul lor tihnit e o rugăciune murmurată de buzele ei, și colbul care le-nsoțește e un surâs blajin.

Ulițile de căpetenie ale târgului au slujitorii lor: mătură-

tori care le piaptână, stropitori care le spală, meșteri care le sulemenesc cu smoală și asfalt.

Ea se slujește singură, își toarnă apă de ploaie prin uluce; își potrivește părul cu vrăbii; și chipul ei firesc e.

Trufașe de numele lor, celelalte uliți au silit porțile caselor să li-l învețe și să li-l rostească statornic. Și porțile, cu guri de tablă sau de lemn, îl au în toată clipa pe buze.

Ea a șoptit doar casei noastre numele ei. Ploile l-au șters; poarta l-a uitat; și ea l-a uitat.

E o umilă și neștiută uliță de margine de târg.

II

Când a venit pe lume fratele meu cel mic, ulița îl aștepta la poartă. El nu știa: era așa de mic!

Căsuța lui de-atunci era un leagăn alb; palmele mamei erau singura uliță prin care putea pași; ochii mamei – singurele ferestre prin care putea privi. Pe-atunci, știa doar să scâncească și se numea Scâncea-voievod.

A trecut multă vreme până când, cu mâinile și cu picioarele, a prins să meargă de-a bușelea prin molateca împărăție a covorului.

Acolo a hoinărit, în voie, în tovărășia unui mielușel de lemn potcovit cu roțițe, bucălat și fumuriu la trup, ca un strugur de lână. Îl purta prin luncile de țesături, și parcă mai degrabă mielușelul era păstorul, căci el privea doar, iar copilul păștea covorul, mozolind.

Acolo s-a rătăcit prin codrul picioarelor de scaune și de măsuțe, sălaș al urșilor, al lupilor, al tigriilor și al altor sălbătăciuni de păslă sau carton.

Acolo a privit cele dintâi păsări și a ascultat cele dintâi ciripiri: muștele cu bătăitul lor.

Acolo s-a trudit zadarnic să treacă dealurile taburetelor, pe sub care motanul își croia tunel. De câte ori coada motanului, fum alb, n-a încercat pornirea mâniei lui de floare!

Acolo i s-au minunat ochii, privind vântoasa pădure de aur a flăcărilor din sobă, potolindu-se prefăcută în toamnă arămie, moțâind scuturată în rodii de rubin și adormind cenușă.

III

Copilăria, iscoditoare ca un copil în fața ușii care ascunde pomul de Crăciun, se înălța, în trupul lui, în vârful picioarelor: creștea. Putea urni un scăunel, înhămându-și toată puterea prin brațe; era întâiul avânt.

Putea, urcându-se pe scăunel, să-și moaie degetul în gavanosul cu dulceață de pe măsuță, ca mai apoi, după ce și l-a supt el, să-l întindă și mamei: era întâia dărnicie.

Putea pași singur prin cerdac: era întâia pribegie.

*

În curând, pașii lui se căzniră prin ogradă; ulița îl privea înduioșată pe sub poartă, făcându-i semne cu porțița: îl chema la ea. El nu putea ajunge până acolo. Supărarea curcanului îl speria ca o furtună; se-nnoura curcanul în pene – el fugea în cerdac.

Purta rochiță pe atunci și se numea Puiuțu.

IV

Straiele băiețești îi fură întâia armură; chivăra de hârtie, întâia coroană; o vargă, întâiul sceptru; și alungarea curca-

nului, întâia biruință. În chipul acesta ajunse voievod al ogrăzii: ograda era el. Și i se supuneau toți, căci colții dulăului care-l însoțea supus erau pravilă temeinică și temută.

Asemeni tuturor voievozilor, a vrut să întrecă hotarele care-i îngreădeau puterea. Astfel a ajuns la porțiță. Ulița, străjuind în prag, l-a oprit să-l întrecă. Era prea mare pentru a se mulțumi cu ograda, dar prea mic pentru a se încumeta pe uliță. Gata să plângă, s-a așezat pe prag. Fără să vrea, mâinile lui au cules pietricele de jos, risipindu-le, ciocnindu-le, ascultându-le: erau șagile șoptite lui de buzele uliții. Și el a uitat plânsul, și a râs, și s-a jucat zile de-a rândul cu buna și bătrâna uliță. Era prietenul ei răsfățat. Ea îi făcea mingi minunate, pe care doar le privea și săreau: vrăbii. Ea îi înălța zmeie, felurit colorate, care zburau fără de vânt și se cârmuiau fără de sfoară: fluturi.

Ea îi dăruia mătânii de os întortocheat, care se înșirau singure: melci.

Ea, mânuind mâini nevăzute, le juca umbrele prin văzduh ca pe un zid: ciori.

Ea îi zugrăvea cu cridă, pe acoperișurile caselor, sate, pentru păpuși: hulubi.

De Crăciun, ea îl aducea din cer, la poarta casei, pe darnicul Moș Crăciun.

De Paști, ea îi cânta – cu glas tânguitor de clopot – basmul creștin al deniilor, cu blândul Făt-Frumos-Isus și cu Dumnezeu.

...În ochii ei de apă, copilul prețui cerul: jucăria lui de mai târziu.

Era într-un început de april, într-o dimineață din acelea care împrejmuiesc pământul ca un nimb vioriu – capul unui sfânt copil.

Ulița se îmbrăcase cu soare. Copilul ședea în brațele ei.

Îi râdeau ochii, îi râdeau buzele; îi zburda inima în piept ca un buratec pe iarbă. Ulița îl învățase să privească primăvara. Știa acum că primăvara e o duminică a pământului și că florile pomilor sunt dragălașe ca surâsul unui copilăș din leagăn; căzute de pe crengi, ele tot rād.

*

Ulița avea și un felinar, pripășit printre rarii ei copaci, în fiecare seară, un moșnegel ghebos venea șchiopătând până la felinar; îi vorbea ceva la ureche, ocrotindu-și vorbele cu mâinile, și felinarul îi răspundea cu o lumină care dăinuia toată noaptea.

Într-o zi, copilul care ședea de la prânz pe uliță văzu pe moșnegel venind ca de obicei. Asemeni moșnegelului, venit pentru felinar, venise și septembrie pentru copaci. Copilul îi știa numele, dar nu-i știa rostul.

A doua zi, felinarul era stins – copacii aprinși. Ochii copilului nu se dumireau. Chibzuia el: „O fi vorbit oare moșnegelul și copacilor? Dar de ce ard ziua?”

Și ulița l-a învățat că toamna e o lumină blândă, aprinsă de copaci să fie candelă de veghe pământului trudit.

*

„Papaie! Papaie!”

Bunicul venea spre casă. Copilul îi zărise, de departe, punga de hârtie – pe care bunicul uitase s-o ascundă din vreme – și o luase la goană înspre el. Era gata-gata să-i sară în brațe, când se împiedecă de o piatră și căzu. Bunicul, deschizând brațele să-l prindă, scăpă punga jos din mână. Copilul, cu obraji colbăiți, cu ochii înlăcrimați, începu să

scâncească: „Papaie, mi-o ieșit un cucui...”. Când se aplecă să-l ridice, să-l mângâie, bunicul îl văzu rāzând: ulița îl împăcase, dāruindu-i cireșele risipite din punga adusă de bunic.

Și ulița, și bunicul erau bunicii unui rās de copil.

V

Când l-au trimis părinții la învățătură, ulița l-a întovărășit până la colț: mai mult nu putea. De acolo l-a privit o clipă și s-a întors spre casă, lāsându-l singur.

Pașii lui se sfiau pe celelalte uliți; ochii îi erau uluiți de vālmășeală; urechile, asurzite de larmă; sufletul, înfricoșat.

Și sufletul, fără să-i ceară încuviințarea, s-a furișat acasă.

Când s-a deșteptat din toropeala de care fusese cuprins, trupul îi înghețase pe o bancă, sufletul îi era departe, în brațele uliței.

La școală, își strânse prieteni mici ca și el și-i aduse la joacă pe ulița lui; era așa de prielnică!

De atunci, ulița se înavuți cu o droaie de copii, care de care mai golași, mai zdrențăroși, mai zburdalnici. Iar el, căpetenia lor, odrasla uliței, urmând îndemnul ei, le îndrumă joaca spre casa părintească, ferind-o de a se irosi pe uliți străine.

În fiecare zi, cozonacii și dulcețurile casei piereau în gurile flămânde, care năpădiseră ograda ca vrăbiile. Mama și bunica erau măgulite văzând atâta voioșie în oastea odorului, și o răsplăteau cu ce aveau mai bun cămara.

Acum, pe uliță izvora veselia gureșă ca un pârâu în matca lui; și ulița o dăruia căsuței.

Și nu râvnea nimic altceva copilul decât ce avea: o casă cu părinți și bunici; o uliță cu joacă și cu jucării.

Uneori, numai pe înserate, când rămânea singur, ascultând șuierele trenurilor străpungând cerul, ca niște plopi sonori, îi piera zburdalnicia. Atunci uita de uliță, deși era alături de ea. Dorea ceva: nu știa ce.

Copilăria lui creștea spre viață, ca zborul unei ciocârlii spre soare.

VI

Isprăvise liceul.

De mult nu mai ședea în brațele uliței, de mult nu se mai juca pe ea. Era mare. Acum pășea pe uliță, și-atât: drumeț.

Dorul de pribegie zvâcnea în el ca vântul mării în pânzele unui însuflețit catarg; îngândurându-i ochii, bombându-i fruntea, fluturându-i visurile, aplecându-i tinerețea spre viață. În mersul ei spre casa noastră, ulița nu mai avea tovarăș: era o albie secată.

VII

Urma să plece în țară străină, să-și întregască mintea, să se călească. Dorul de pribegie i se-implinea.

„Ești bărbat de-acum“, îi spuneau părinții. „Tot copil ești, măi băiețelule!“, oftau bunicii.

Era în ajunul plecării. Lăsase pe mama să-i rânduiască lucrurile și ieșise afară să-și răcorească fruntea în largul vântului.

Zburau cocorii, goniți de toamnă, gornind. Cădeau frunzele prea grele de aur pentru istovul crengilor. Apunea soarele, prea greu de lumină pentru creanga zării.

Îl purtară pașii spre poartă. Ajuns acolo, își sprijini coatele de poartă, își cuprinse capul în palme.

Era atâta povară în falnica bucurie care-i umplea sufletul, de-i părea că palmele lui sprijineau un soare de asfințit. Și sufletu-i cânta de nădejdi ca cerul toamnei de cocori.

Se însera. Prin fața lui, moșnegelul felinarului trecu, descoperindu-se: „Drum bun, conașule! Să te întorci cu bine!“.

Surăse înduioșat moșnegelului: „Să te gălesc sănătos, moș Neculai!“...

Se înserase de-a binelea. Deodată se trezi față în față cu bunicul, care se întorcea acasă. Nu-l auzise venind; tresări. Un scâncet scârțâitor: portița. Bunicul îl privi lung, oftând: „Plecă mâni, măi băiețelule“... I se strânse inima...

Răsăritul lunii îl prinse tot la portiță. Se apropiau pași grăbiți; era tata. Iarăși scâncetul scârțâitor... Tata intră, îl dezmierdă cu privirea, cu mâinile: „Te duci de-acum, măi băiete“... I se umeziră ochii.

- ...

- ...

Rămase la portiță, cu ochii înlăcrimați. Uitase de uliță, și

ea îi vorbise: „Vezi! Toți vin spre casă, numai tu te duci!“ În lumina lunii, o pietricică, zărită printr-o lacrimă, sclipea ca o lacrimă.

Și trupul lui, fără să vrea, se plecă. Și mâinile lui, fără să vrea, se opriră deasupra uliței, în locul unde, odinioară, abia ajungea creștetul copilului prea mic să se încumete pe uliță.

Și sufletul lui dezmierdă prin noapte, jos, aproape de pământ, capul unui copil care plângea: copilăria lui.

VIII

Plecase de mult.

Bătrâna noastră bucătăreasă vorbea la porțiță cu bucătăreasa vecinilor: „Dragul lui băiet! O plâns cuconița de bucurie când o primit scrisoarea cu portretul lui. Să vezi ce mândrețe de flăcău s-o făcut!„

Ulița asculta.

IX

Veni războiul.

Zile și zile de-a rândul, mașini ferecate, copite de cai, cântece și chiote, goarne și fanfare, răcnete și sudălmi sfărmară și pângăriră tihna uliții. Se scofâlcea văzând cu ochii, ca un obraz bolnav – prăpădită.

X

Ieșiseră credincioșii de la denii, din biserica uliții. Bucătăreasa noastră și cu moș Neculai, fanaragiul, mai zăboviră puțin în prag.

– Mamă Mărio! Ce vești mai aveți de la copil?

– Ei, moș Neculai! L-o prins pacostea asta de război și o intrat acolo la oaste!

– I-auzi!

– Doamne-Doamne! Ce pustiu de gând l-o mânat să se suie în mașinile cele care zboară pe sus? Sărăcuțu de el!

– Să-i ajute Dumnezeu, mamă Mărio!

– Să-i ajute, moș Neculai, că amarnic mai plânge cuconița!

În lumina lunii, ulița se făcuse albă, albă...

Pașii bătrânilor răsunară cu bătăi grele de inimă amărită...

XI

Toi de noapte cărunțită de lună.

Prin fereastra deschisă de la odaia părinților se zărea capul mamei aplecat pe măsuță: scria copilului.

Desigur că, în aceeași clipă, copilul, cu capul aplecat pe genunchi, scria mamei – dintr-o cazarmă adormită sau de pe un câmp de luptă, potolit.

Prin noapte țârâiau greierii.

Și ulița asculta, în țârâitul greierilor, ecoul plângător al celor două penițe, atât de îndepărtate, scârțâind două doruri risipite în nemărginirea nopții.

XII

Piuiiau cuiburile pe sub streșini. Un cer de primăvară plutea involt pe apele aurii ale văzduhului, atât de ușor, că l-ai fi spulberat cu o suflare dinadins.

Vântul, dezmierdat de soare, se alinta cald, fumegând de flori prin pomii albi.

Bunicul, așezat pe o bancă, își ștergea ochii cu o mână tremurătoare. O vedenie îi înlăcrimase: ochii copilului, răsă-

rind încercănați în sufletul lui – ca două zorele pe un zid năruit.

XIII

Vestea se prăbuși în noi ca o ciocârlie fulgerată de soare; la fel pierise copilul, între străini.

Ulița știu. Căci peste puțin, poarta ogrăzii s-a deschis larg, așa cum deschide bocetul o gură de om. Bunicul, în coșciug, își urma nepotul.

Curând, cei rămași păraseam căsuța; fugeam de acolo.

XIV

Trecu vremea, trecu...

Și într-o zi, eu – cel sortit să fiu cel de pe urmă din copiii de odinioară – m-am pornit pe ulița părăsită, să împărtășim împreună spovedaniile unui trecut atât de scump nouă. Și n-am găsit-o!

O viață întreagă o știusem de veghe la poarta casei; acum nu mai era. Plecase după morminte.

Și-n locul ei era o altă uliță, pe brațele căreia râdeau alți copii.

VACANȚA CEA MARE

*L'ormeau viril monte en droite ligne
Mais toi, liant, déliant les tours
Et les retours de ta molle vigne,
Dis-nous un chant de rêve et d'amour.*

Charles MAURRAS

Dinu cercă să-și întredeschidă iscoditor pleoapele neliniștite. Zări obrații lucii ai merelor domnești culcate pe rogojină la căpătâiul lui, rumeneala lor hilară; clipi stângaci și abia desluși – prin tremurul de ploaie subțire al genelor – gleznele goale, sandalele mici...

Îi înțepenise gâtul și-l săgeta brațul drept, pe care-și sprințise capul, dormind; totuși, nu îndrăzni să se miște.

Obrazul descoperit i se înroșise treptat, sub privirile pe care le bănuia îndreptate asupra-i; și-l simțea – după fierbințeală – deopotrivă de aprins, cu pleoapele străbătute de lumină, îl rușina roșeața obrazului, nu goliciunea trupului. Ar fi vrut să-l acopere cu mâna stângă rămasă slobodă alături de șold; dar, închipuindu-și ochii care-l măsurau în voie, socotindu-l adormit, depărtarea de la mână la obraz îl înspăimânta.

Îl ispiti din senin un gând copilăros: „Dac-aș striga: cu-cu! Oare s-ar speria? S-ar supăra?”

Un cârcel îi străbătu umărul: „Dacă i-aș spune: Doamnă, iertați-mă, dar... nu mai pot sta așa... vă rog, plecați... vreau să mă îmbrac!”

Ș-apoi?...

Sfruntarea gândului îl înmărmuri și-l împurpură de-a binelea.